

A pszichológia jövőképe

Beszélhetünk-e fenntartható társadalmi fejlődésről?

DR. HÓDI SÁNDOR

A jövővel kapcsolatos jóslatok általában azzal a mentegetőzéssel kezdődnek, hogy a „rohamosan fejlődő társadalmakban” nehéz ezt meg a megjósolni. A jövőt fürkésző látnokok csakugyan nehéz feladatra vállalkoznak, ennek a nehézségnek azonban semmi köze a társadalom állítólagos „rohamos fejlődéséhez”. Már csak azért sem, mert az, amit társadalomnak nevezünk, az emberi viszonyok összessége, sem „rohamosan”, sem lassan nem fejlődik. Folyamatokról, változásokról persze beszélhetünk, ami azonban ezek jellegét és irányát illeti, fejlődés helyett inkább hanyatlásról, leépülésről lehetne beszélni.

A társadalom rohamos fejlődésének képzete, azt hiszem, a kommunista érából maradt ránk. Ideje lenne észrevennünk, hogy ez a mítosz a szocialista társadalom haláltáncának végződött. Megjósolhatjuk: ez lesz a sorsa a világdívatá váló más posztmodern hazugságoknak is, például a globális társadalomnak. Miközben a média igyekszik feltúprozni az emberekben a reményt, hogy a globális társadalom lesz a várva várt megváltás az emberiség számára, és ennek jegyében egyesek már ma is több százmillió dollárt szelnelek be, a panellakások betonsivatagába terelt, krónikus depresszióban szenvedő tömeg az unalmas, szürke hétköznapok elviseléséhez győgszerek és kábítószerrel tonnánt nyeli el. A társadalmi kapcsolatok és mozgáster beszűkülése, a média által leláncolt képzelet, a kiütlés és sivar tömegkultúra ellenére bizonyos vonatkozásban valóban kozmikus sebességre kapcsolt az emberi szellem. A tudomány és technika látványos nyomulása elkápráztatja az embert. Ki gondolt egy-két évtizeddel ezelőtt internetre, géntérképre, klónozásra, plazmatévére, mobiltelefonra, spermabankra, lombikbébikre, távoli biológok felé járó űrszondákra?

Ezekről a csodálatos eredményekről megmámorosodva az ember hajlamos egy magasabb civilizáció tagjának érezni magát. Ideig-óráig. És főként azok, akiknek lehetőséjük van rá, hogy megvárásróljára a piacra dobott százfélé csodát. Részükre ezek a technikai tudományok jelentik a varázsszert a társadalom kiütlés dzsungelének és saját küeresedő életüknek a könnyebb elviseléséhez. A többieknek – a társadalom nagyobbik felének – marad az alkohol, a drog, a füstfelhő, a krónikus depresszió, az orvosi rendelő, a kórház, a törött-csempés elfekvő. A tudományos-technikai forradalom egy időben zajlott le a modern társadalmak deintegrációjával, a közösségi kapcsolatok széthullásával.

Közösségi kapcsolatok nélkül nincs stabil személyiség, ennél fogva a XXI. század embere kissé megbomlott lelki alkatú. Egyfelől káprázatos csúcstechnológiával veszi körül magát, másfelől magányos, aki társra, hitre, melleségre, szeretetre áhítozik. Ebből a kettősségből fakadóan az egész társadalom mentálhigiénés gondoskodásra szorulna. Egy dolog a tudomány, a technika, a pénz, más dolog az életminőség és a lelki egészség. Tudnunk kell, hogy mindenféle társadalmi ártalom és rendellenesség közül a lélek betegsége az, amely a legnehezebben orvosolható. A sérült lelkiületű ember talpra állításához, ahhoz tehát, hogy új életet tudjon kezdeni, csaknem annyira időre, türelemre, áldozatvállalásra van szükség, mint egy ma született gyerek felnevelése.

Azok, akik a „fenntartható fejlődés” kérdésével foglalkoznak, a fő problémának a demográfiai robbanást, a környezetszennyezést, az energiahordozók kimerülését tartják. Ha társadalmi kereteken gondolkodunk, túl kell lépünk ezen a szemléletmódon. Nincs semmiféle jövő az ember számára, ha a társadalomilag nem jól kezelt konfliktusok, indulatok, vágyak, érzelmei hatására az agya megbomlik, hangulata nyomottá, gondolatai zavarodottá válnak.

A fenntartható fejlődés problémáinak sorába ezért adataroztik a társadalom mentálhigiénés állapota is, ha ugyan nem ez a legfontosabb kérdés. Mire megyünk a tudománnyal, a csúcstechnológiával, energiatárházainkkal, ha például a hatalom a szadisták szűk csoportjának a kezébe kerül, a tömeg pedig idült mazochisták sokaságává válik? Vagy mi lesz a sorsunk, ha a már ma is népbetegségnek számító depresszió még általánosabbá válik, ha a depressziós gondo-

latok beszívórognak a politikába, kultúrába? Nem állunk-e már ma is bizonyos mértékű társadalmi depresszió nyomása alatt, amely gátat szab lehetőségeink megvalósításának? Nem beszélve más érzelmi és tudati befolyásokról, amelyek eredetével és hatásmechanizmusával még kevésbé vagyunk tisztában.

Az, aki a jövőt illetően nem számol a pszichológia és pszichiátria nagyobb társadalmi szerepvállalásával, áttekinthetetlen labirintus előtt áll. Nem véletlenül mondta Freud a lélekgyógyászokra, hogy „az egész emberiség a páciensünk”.

A szenvedélybetegnek sokasága már ma is megoldhatatlannak látszó feladatot jelent a szakma számára. A modern társadalmak elszabotálták az alkohol, a dohányzás és a kábítószer megelőzését szolgáló stratégia kidolgozását és a szenvedélybetegségek megszüntetését, egyfajta szolgálatos programok hathatós anyagi támogatását. Erre a pénzügyes fordulatra a közeljövőben sem számíthatunk, ezért a lelki egyensúlyzavarok számának a növekedése arányában növekszik majd a szenvedélybetegké száma is. Nem zárható ki új gyógyszerek felfedezése és sikeres alkalmazása, ezzel a személyiség leépülése, károsodási folyamata felfezhető vagy megállítható, maga az alapprobléma azonban, amely szükségessé teszi a gyógyszer szedését, nevezetesen az élet értelmetlenségének az érzete megmarad és esetleg más önkárosító, önpusztító magatartásban ölt formát.

A jövő egy legnagyobbnak kihívását minden bizonyban az emberek növekvő önkárosító magatartása fogja jelenteni, amely már ma is drámai módon jelen van életvesztésünkben, konfliktuskezelésünkben, étkezési és közlekedési szokásainkban stb. bizonyíthatóan több mint tíz évvel rövidítve meg amúgy is túlságosan rövidre szabott földi életünket.

Kit ne foglalkoztatna a légkörszennyezés, a bioszféra romlása, az ózonlyuk sérülése, a sarki jégmezők olvadása, a hideg és melegfrontok kiszámíthatatlansága? Bevallom azonban őszintén, hogy engem az idegenszerűre nehezedő stresszhatások közül sokkal jobban nyugtalanít az életminőség és a társadalom lelki-egészségügyi állapotának romlása.

Hangszlyozni szeretem, hogy itt em a közvélemény öngyököröl beszélék, az agresszív pszichopátiákra, nem a sok alkoholistáról, drogosról, paranoiás vezetőköröl, mániás pártkapokról, búskomorságra esett poétákrol, nem a sok autós száguldo futóbolondról, perlekedő polgárról, üldözési mániában szenvedő háziasszonyról, szerelmeiben csalódott öngyilkosjelöltről, hanem arról az idegességről, ellenséges érzületről, fagyos közönyről, kedélytelenségről, ami a magyar társadalmat jellemzi. A feltétlen és azonnal kezelésre szoruló lelki betegké száma egyesek szerint több százszere, mások szerint milliós nagyságrendű. Az életminőség és lelki egészség állapotával kapcsolatban arra szerettem volna utalni, hogy mindannyiunk lelki egyensúlya veszélyben forog. Azoknak is, akik fiatalnak, szépeknek és sikeresnek hiszik magukat, meg azoknak is, akik valamilyen vigaszt próbálnak találni gondjaikra.

Hiányzik a lélek harmóniája az életünköl, ami abból adódik, hogy a társadalom, amelyben élünk, s amelyről sokan szeretik azt hinni, hogy rohamosan fejlődik, leginkább egy nagy bolondokháza emlékeztet. Mindig voltak és lesznek merész vállalkozók, akik szereznek a darabjaira töredezett világot rendbe hozni, a hibákat kijavítani, a betegkeket meggyógyítani, a társadalom megreformálni. Csak hát, mint tudjuk, kalmárok kezében van a világ, akik előtt egyetlen cél lebeg: a jövedelmük megsokszorozása. A többi nem számít.

Rövid írásomban a „fenntartható fejlődés” kérdését boncolgató kutatók figyelmét szerettem volna a lelki-szemleli egészségvédelem fontosságára felhívni. Pszichológiai szempontból nézve ugyanis Freud állításában, nevezetesen, hogy „az egész emberiség a páciensünk”, sok túlzás nincsen. Ennek szemléltetésére hadd idézzek egy anekdotát Eröss László és Veér András Tébolykeringő című könyvéből, amely inspirációt adott e cikk megírásához.

Két pszichológus beszélget.

– Hol húzod meg a határt normális és az elmebeteg között? – kérdi az egyik.

– Sehöl – válaszolja a másik. – Nincs határ: Akiről azt mondd, hogy normális, azt egyszerűen csak nem ismered eléggé. Ajánlom a könyvet mindazok figyelmébe, akiket a jövő árnyai és a lelki béke megteremtésének esélyei jobban érdekelnek. Annál is inkább ajánlom, mivel a jövőkutatók szerint a XXI. század a pszichológia százada lesz.

Hátha ennek az új, ma még gyermekcipőben járó szaktudományknak köszönhetően – az emberiség szellemi fellángolása, magára szemlése következtében – végre sikerül egy jobb világot hagyni magunk mögött, mint amilyenbe beleszülettünk. Amíg ez nem sikerül, addig üres közhely társadalmi fejlődésről beszélni.

Miért ne reménykedhetünk ebben a sikerben, a szellem fellángolásában, az „intellektuális robbanásban”, elvégre az emberi agy kapacitásának csaknem 90 százaléka még kimerítetlen? Inkább az a kérdés, hogy lesz-e elég eszünk ennek a szabad kapacitásnak a felhasználásához, vagy hagyjuk, hogy a kapzsiság és butaság gúza kösse lelkünket és elhomályosítsa a jövőre irányuló tekintetünket.

